

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΨΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΕΝΑΤΟΝ
1934

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

ὑπό

ΚΩΝΣΤ. Δ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων

Τὰ « Ἠπειρωτικά Χρονικά » ἐθεώρησαν καὶ θεωροῦν ὡς ἐν ἓκ τῶν σπουδαιότερων ἀντικειμένων τῆς ἐρεῦνης των καὶ τὰς ἠπειρωτικὰς τοπωνυμίας. Τὴν σημασίαν ταύτην διὰ τὴν ἱστορικὴν, γλωσσικὴν καὶ λοιπὴν μελέτην τῆς Ἠπείρου ἐτόνισα εἰς τὴν πραγματείαν μου « Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠπειρωτικῶν τοπωνυμίων », ἣτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ Α' τόμου τῶν « Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν ». Διὰ τὴν σημασίαν των ταύτην θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἐγίνετο συλλογὴ ὄλων, εἰ δυνατόν, τῶν ἠπειρωτικῶν τοπωνυμίων — τόσων τῶν γνησίων Ἑλληνικῶν, ὅσον καὶ τῶν ξενικῆς καταγωγῆς. Καθ' ὅσον εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῆ, ὅτι ὅσον πληρεστέρα εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ τοπωνυμικοῦ ὕλικου χώρας τινός, τοσοῦτον ἀκριβέστερα θὰ εἶναι καὶ τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ λοιπὰ πορίσματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ συναχθοῦν ἐκ τῆς μελέτης των. Τὸ καλὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἔδωσαν οἱ κ. κ. Χρ. Σούλης, Κ. Στεργιόπουλος καὶ Παπαχαρίσης μετὰ τὰς τοπωνυμικὰς ἐργασίας των, εὐχομαι νὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι καὶ οὕτω νὰ ἔχωμεν μετ' οὐ πολὺ τὸ πλήρες Τοπωνυμικὸν τῆς Ἠπείρου.

Γ. Ἀναγνωστόπουλος

Κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνος Βλάχου περιώδευσα¹ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης μετὰ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ καταρτίσω τὸ τοπωνυμικὸν τῆς ἐπαρχίας, διὰ τὴν ὁποίαν προηγουμένως εἶχον συλλέξει ἱκανὰς πλη-

¹) Κατὰ τὴν περιοδείαν μου μοὶ παρέσχον πλείστας εὐκολίας οἱ κ. κ. Χ. Ῥεμπέλης, Εὐ. Νικολάου, Κ. Παπανικολάου καὶ Θ. Ζώης δημοδιδάσκαλοι, τοὺς ὁποίους θερμῶς εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τῆς σελίδος ταύτης.

ροφορίας ¹, ἵνα μὴ μεταβαίνων εὐρεθῶ πρὸ τοῦ ὄγκου τοῦ ὑλικοῦ, οἷον πράγματι παρουσιάζει μία τοιαύτη ἀπόπειρα. Ὅτι δὲ εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μετάβασις τοῦ ἐρευνητοῦ εἰς τὸν τόπον, ὅπου πρόκειται νὰ συλλεγῇ τὸ ὑλικόν, τοῦτο εἶναι αὐτονόητον ².

Εἶναι δὲ ἡ περιοχή τῆς Κονίτσης σπουδαία ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Τμῆμα τῆς Ἠπειροῦ κατ' ἐξοχὴν ὄρεινὸν καὶ φύσει ὄχυρόν κάμνει τὸν ἐπισκέπτην νὰ θαυμάζη, εἰς οἷονδῆποτε σημεῖον αὐτοῦ καὶ ἂν εὐρίσκειται, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἀγρίας φύσεως, τὸν προβάλλοντα πρὸ ἑαυτοῦ Σμόλικαν ὑπερήφανον καὶ βαρύν, τὴν ἀτελείωτον σειρὰν τῶν βουνοσειρῶν καὶ τῶν χαραδρῶν καὶ τῶν ῥυάκων, οἱ ὅποιοι χύνουν τὰ ὕδατά των εἰς τὸν Σαραντάπορον, τὸν ὄφιοειδῶς διαρρέοντα ὀλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν, καὶ τέλος τὸν ὑψηλὸν καὶ πλουσιώτατον εἰς ὕδατα καὶ βοσκήν Γράμμον, συνεχιζόμενον ὑπὸ τοῦ Γκόλιου καὶ χωρίζοντα τὴν Ἠπειρον ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρον. Καὶ διατρέχων κανεὶς τὴν ἐπαρχίαν ἀναπολεῖ τὰς διαδρομὰς τῶν Ῥωμαίων ἐναντίον τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας καὶ μάλιστα τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Φλαμίνιου καὶ ἀναμιμνήσκειται ὅτι εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἐπανειλημμένοι ἔγιναν κατὰ τὸ παρελθὸν αἱ καταστροφαὶ καὶ ἐπιδρομαί, ὅπως τὸ 168 π. Χ., τὸ 522 μ. Χ., τὸ 904 μ. Χ., τὸ 1147, 1185 καὶ 1458 ἐπὶ τοῦ Γιακούπ-πασᾶ καὶ ἐπαναφέρεται γενικῶς εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐπισκέπτου ἢ ἀρχαία καὶ μεσαιωνικὴ τῆς ἐπαρχίας ἱστορία. Ἀναπολεῖ ὅμως οὗτος πρὸς τούτοις καὶ τὰς ἀνακριθείας, τὰς ὁποίας διετύπωσεν ὁ Γάλλος λόγιος καὶ ἰατρὸς καὶ πρόξενος ἐν Ἰωαννίνοις Rouqueville.

Οὗτος ἐθεώρησε τὴν ἐπαρχίαν διαμέρισμα κατοικούμενον μόνον ὑπὸ Ἀλβανῶν ³ καὶ ὡς περιοχὴν, εἰς οὐδὲν χωρίον τῆς ὁποίας ἤκουσε νὰ λα-

¹) Ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες μοὶ παρέσχον πληροφορίας: Εὐ. Νικολάου, Ἰ. Γκιώκας, Χ. Ῥεμπέλης, Α. Πρωτοσυγκέλλου, Ἀ. Πριμικύρης, Ν. Μήτσης, Α. Θεμελής, Α. Τζιομάκας, Μ. Πετσικόπουλος, Κ. Παπανικολάου, Α. Γκαράνης, Γ. Ἐξαρχόπουλος, Κ. Βασιλᾶς, Σ. Ζωγράφος, Γ. Ἀρχιμανδρίτης, Α. Μαντέλλος, Γ. Ἰατρίδης, Γ. Κρουσιάλλης, Στ. Γκατσόπουλος, Εὐ. Κοσκινᾶς, Ν. Τζιμοράγκας, Γ. Παπαθεμιστοκλέους, ὡς καὶ τῶν ἰδιωτῶν: Ἰω. Μπαμπαγιάννη (ἐκ Καντσίκου), Κ. Τζιέτη (ἐξ Ἀηδονοχωρίου), Ἀνδρ. Τσάγκα (ἐκ Ζέρμας) κ. ἄ., πρὸς οὓς ἀπευθύνω θερμὰς εὐχαριστίας.

²) Βλ. «Ἀθηνᾶ» ΜΔ' σ. 189.

³) Rouqueville, Voyage de la Grèce, 2me éd. τ. Α', Paris, 1826, σ. 233-4, ὅπου ἀναγράφει: «La population peu industrielle du canton de Conitza se compose de Grecs et d'Albanais répartis dans trente six villages, dont le nombre des habitants calculé avec celui du dit-lieu forme un total de vingt-mille individus parmi lesquels un quart du plus sont mahométants».

λῆται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ¹. Καίτοι δὲ εἶναι γνωστὸν πῶς συνελέγησαν ὑπὸ τοῦ Rouquerville αἱ περὶ τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης πληροφορίες ², ἐν τούτοις ἐπιβάλλεται ἡ μελέτη τῶν ἀφορώντων τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης καὶ πολὺ περισσότερον ἡ μελέτη τῶν τοπωνυμιῶν αὐτῆς, διότι ὁ Rouquerville εἶναι ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀπλήστως ἀνεγνώσθησαν καὶ ἀναγινώσκονται ὑπὸ τῶν ξένων καὶ τῶν ἡμετέρων.

Πρῶτος ὁ Ἀραβαντινὸς ἔγραψεν ὅτι εἶναι ὀλίγιστοι Ἀλβανοὶ εἰς τὴν Κόνιτσαν ³. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν πλανῶν τοῦ Γάλλου προξένου ἔκαμεν ὁ κ. Εὐρ. Σούρλας ⁴, ὁ δὲ κ. Χαρ. Ρεμπέλης ὡσαύτως φιλοτίμως ἐργασθεὶς καὶ χάρτην τῆς ἐπαρχίας ἐξεπόνθησε μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας καὶ συλλογὴν πολυμερεστάτην λαογραφικοῦ ὕλικου κέκτηται βραβευθεῖσαν μὲν κατὰ τὸν Τράντειον διαγωνισμόν ⁵, ἀλλὰ μὴ εἰσέτι δημοσιευθεῖσαν ⁶.

Αἱ ἀνακρίβειαι τοῦ Rouquerville ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἱστορίαν. Ἡμεῖς ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ τοπωνυμικοῦ, τὸ ὅποιον κυρίως σκοπὸν ἔχει νὰ ἀπεικονίσῃ τὴν γενικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου ἀπὸ ἀπόψεως ὀνομασιῶν ῥυάκων, ποταμῶν, θέσεων, πηγῶν, ὀρέων, λόφων, θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν πληροφορίαν τοῦ Rouquerville, καθ' ἣν μόνον Ἀλβανοὶ κατοικοῦν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, δὲν ὁμιλεῖται πουθενὰ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν ῥουμανικαὶ ἀποικίαι, ὅπως χαρακτηρίζει τὰ κουτσοβλαχικὰ χωρία. Παρὰ τὰς πληροφορίες ταύτας τοῦ Γάλλου λογίου, ἐκ τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας, τὰ ὅποια κατωτέρω καταγράφομεν, μόνον τὸ Πλωιάτι εἶναι ἀλβανόφωνα, βλαχόφωνα δὲ χωρία εἶναι ἡ Ἀετομηλίτσα, τὰ Ἀρματα, τὸ Διστρατον, οἱ Πάδες, τὸ Παλιοσέλι καὶ ἡ Φούρκα. Καὶ ἐν τούτοις τὸ Δούψικον, νῦν Λυκόρραχη, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Rouquerville ὡς χωρίον βλαχόφωνον, τοῦ ὁποίου οὐδεὶς κάτοικος ὁμιλεῖ

¹) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 231: «Depuis notre départ de Conitza je n'avais plus entendu parler le Grec dans aucun village et je devais communiquer au moyen d'un interprète, qui, au lieu de répondre à mes intentions, ne me causait que des embarras. Cependant l'idée de conquérir quelques connaissances géographiques m'animait à la vue d'une contrée jusqu'alors interdite aux voyageurs».

²) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 230.

³) Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τ. Β' 1857, ἐν Ἀθήναις, σ. 11.

⁴) Εὐρ. Σούρλα, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης («Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτ. Δ', 1929, σ. 195-254).

⁵) Βλ. «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» ἔτ. Ε' (1930) σ. 192-4.

⁶) Τμῆμα μόνον αὐτῆς ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Γ. Ἀναγνωστόπουλος εἰς μελέτην του ἐν Byzantin. - Neugr. Jahrb. ἔτ. 1931, σ. 448 ἐξ.

⁷) Ἐνθ. ἄν. σ. 239 ἐξ.

σήμερον — ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ δὲν θὰ ὠμίλει — κουτσοβλαχικά. Ἀναμφιβόλως δὲν δύναται κανεὶς νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἀπὸ τὸ 1913, ὅτε ἠλευθερώθη ἡ ἐπαρχία ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἠλλαξαν οἱ κάτοικοι τὴν γλῶσσάν των, ἀποβαλόντες τὴν ἀλβανικὴν καὶ ἐκμαθόντες τὴν Ἑλληνικὴν.

Ὅτι ὅμως ὑπάρχουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ σλαβικαὶ καὶ κουτσοβλαχικαὶ καὶ ἀλβανικαὶ τοπωνυμῖαι, τοῦτο εἶναι ἀναντίρρητον. Τὸ τοπωνυμικὸν τῆς ἐπαρχίας προσεπαθήσαμεν νὰ καταστήσωμεν πλήρες καὶ ἀκριβές.

Ἡ ἐπαρχία Κονίτσης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἀναφέρεται εἰς ἄλλα μὲν ἔγγραφα ὡς καζᾶς¹, εἰς ἄλλα δὲ ὡς βιλαέτιον. Ἡ ἐπαρχία αὕτη περιλαμβάνεται κυρίως μέσα εἰς τρίγωνον περικλειόμενον ἀπὸ τὸν Ἄψον, τὸν Γράμμον καὶ τὸν Γκόλιον. Τὰ χωρία τὰ περικλειόμενα εἰς τὸ τρίγωνον τοῦτο ἀποτελοῦν τὴν ἐπαρχίαν καὶ φυσικῶς καὶ ἱστορικῶς. Ἐν μόνον χωρίον κεῖται ἐκτὸς τῶν φυσικῶν τούτων ὄριων : ἡ Γορίτσα, νοτίως τῆς Κονίτσης καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἄψου. Εἰς τὸ τοπωνυμικὸν ὅμως περιλαμβάνομεν ἡμεῖς πλὴν τούτων καὶ δύο ἄλλα χωρία, τὸ Ἀηδονοχώρι (ἄλλοτε Ὀστανίτσαν) καὶ τὴν Μολυβδοσκέπαστον (ἄλλοτε Δεκαλίτσαν). Τὰ χωρία ταῦτα ἀμφοτέρω ὁ Ἀραβαντινὸς ὑπάγει εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Πωγωνιανῆς², ἡ ὑπαγωγή ὅμως αὕτη ἦτο μᾶλλον διοικητικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ. Αἱ διαφοραὶ ὅμως ἠθῶν, ἐθίμων, ἐνδυμασίας καὶ γλώσσης τῶν κατοίκων τῆς Δεκαλίτσας καὶ Ὀστανίτσας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Πωγωνίου εἶναι φανεραί. Μᾶλλον μεγαλύτερα ὁμοιότης ὑφίσταται πρὸς τὰ χωρία τῆς περιφέρειας Λιασκοβικίου (τὰ ὅποια σήμερον κατέχονται ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας) καὶ Κονίτσης.

Οὕτως εἰς τὸ ἡμέτερον τοπωνυμικὸν ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς χωρία καὶ συνοικισμοί :

¹ Αετομηλίτσα (πρῶην Ντέντσικον).	Γοργοπόταμος (Τούρνοβον).
² Αηδονοχώρι (πρ. Ὀστανίτσα).	Γορίτσα
³ Αμάραντος (πρ. Ἰσοβρος).	Δίστρατον (πρ. Βριάζα).
⁴ Αρματα (πρ. Ἀρμάτοβον).	⁵ Ελεύθερον (πρ. Γκριζμπάνι).
⁶ Ασημοχώρι (πρ. Λεσκάτσι).	⁷ Εξοχὴ (Ζέλιστα).
⁸ Αγία Βαρβάρα (πρ. Πλάβαλη).	Ζέρμα
Βούρμπιανη.	⁹ Ηλιόρραχη (πρ. Κουτσούφλιανη).
Βράνιστα.	Καβάσιλα

¹) «Ἡπειρωτ. Χρον.» ἔτ. Δ' 1929, σ. 227, 228, 231 κλπ., καίτοι ὁ Σούρλας προσβεύει ὅτι εἰς οὐδὲν ἔγγραφον ἀναφέρεται ὡς καζᾶς (σελ. 206).

²) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τ. Β', ἐν Ἀθήναις, 1857, σ. 44, 111, 120, 137 — 9, 339—341 καὶ 367.

<i>Κάντσιον</i>	<i>᾽Οξυὰ (Σέλτσι).</i>
<i>Καλόβρυση (πρ. Πυρροβίτσκα).</i>	<i>Πάδες</i>
<i>Καστάνιανη</i>	<i>Παλιοσέλι</i>
<i>Κεράσοβον</i>	<i>Πεκλάρι</i>
<i>Κόνιτσα</i>	<i>Πουρνιὰ (Σταρίτσανη)</i>
<i>Λαγκάδα (πρ. Μπλιζδιανη).</i>	<i>Πυξαριά (Μπελθοῦκι)</i>
<i>Λυκόρραχη (πρ. Λούψικω),</i>	<i>Πυρσόγιαννη</i>
<i>Μάζι</i>	<i>Σανοβόν</i>
<i>Μόλιστα, χωριζομένη εἰς τρεῖς συνοικισμούς: Γαγαδιό, Μεσαριὰν καὶ Μοναστήρι (πρ. Μποτσιφάρι).</i>	<i>Στράτσιανη</i>
<i>Μολυβδοςκέπαστος (πρ. Δεπαλίτσαν).</i>	<i>Φετόκο</i>
<i>Νικάνωρ (πρ. Κορτίνιστα).</i>	<i>Φούρκα</i>
	<i>Χιονιάδες</i>

Αἱ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται αἱ τοπωνυμῖαι τῆς ἐπαρχίας εἶναι πολλαί: Ἄλλαι προέρχονται ἀπὸ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν θέσεων, αἱ ὁποῖαι ἢ ἀποτελοῦν ἰδιοκτησίαν, ὡς αἱ: Ἄδάμ, Βακούφικο, Βέργος, Γερογιάννης, Τσαγκάδικες Γκοῦβες, Γιωταίκο, Καβάσιλα, Πρωτόπαππας κ. ἄ., ἢ κατοικοῦνται ὑπὸ ὠρισμένων οἰκογενειῶν, ὡς Γκοφιναδες, Σουρλαῖοι, Τσουτσουράτες, Χατζᾶτες κ. ἄ., ἢ ἔχουν κτίσμα τι κτισθὲν ὑπὸ τινος, ὡς Καπειᾶνος κ. ἄ. Ἄλλη πηγὴ τῶν τοπωνυμιῶν εἶναι τὸ ἔδαφος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὴν μορφήν ἔχομεν τοπωνυμίας Ἄλεπότρυπα, Γκαμήλα, Γκούβα, Γκρίκ, Λαιμός, Στενό, κ. ἄ., ἀπὸ τὸ χρῶμα ἔχομεν Καρακόπετρα, Καρατζιά, Κοκκινόχωμα κ. ἄ., ἀπὸ τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους ἔχομεν Ἀσπρόπετρες, Λιθάρι, Μούσγκα, Πέτρα, Χαλίκι κ. ἄ., ἀπὸ τὰ ὕδατα αὐτοῦ Βάλτος, Βιρός, Λίμνη, Μότσαλη, κ. ἄ., ἀπὸ τὴν θέσιν του ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα ἐδάφη ἔχομεν: Ἀνήλιο, Κλειδί, Κλεισούρα, Μεσογέφυρα, Ποταμιὰ κ. λ. καὶ τέλος ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐδάφους ἔχομεν: Ἀλατιὰ, Ἀσβεσταριά, Βίγλα, Γελαδονομή, Τυλίχτρα κ. ἄ. Τρίτη πηγὴ εἶναι τὰ σφζόμενα ἢ τὰ ἠρειπιωμένα κτίρια, ἦτοι ἐκκλησῖαι, εἰκονίσματα, ἀλώνια (Ἄλώνι, Παλιάλωνο κ. ἄ.), πηγαί (Βρύση τοῦ . . ., Πηγάδι, Κρυοπήγαδο κ. ἄ.), γέφυραι (Γεφύρι, Μεσογέφυρα κ. ἄ.), καλύβαι (Καλύβες, Παλιοκάλυβα κ. ἄ.), κάστρα (Καστρί, Παλιόκαστρον), φυλάκια (Κούλια, Παλιοκούλια), μύλοι (Μύλος, Παλιόμυλος) καὶ ἄλλα καταστήματα (Καπηλεῖον κ. ἄ.). Τετάρτη πηγὴ εἶναι διάφορα τοπικὰ συμβάντια (Βάριζομπάνι, Κακό, Καλόγηρος κ. ἄ.). Πέμπτη εἶναι αἱ παραδόσεις περὶ μυθολογικῶν προσώπων (ὡς Γλυκονέρι, Ἐξωνέρια), ἕκτη τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν εἰς τὰς θέσεις (Ἀβδέλλες, Γερανόν κ. ἄ.) καὶ ἑβδόμη τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ὑπῆρχον ἢ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν (Ἀγκάθι, Βασι-

ριά, Ἐλατος, Ἰτέα, Καλάμι, Καπνός, Καρυά, Μηλιά, Σιλιβιά, Σιουμάρα, Τσουκνίδα, Φακὲς κ. ἄ.).

Αἱ τοπωνυμιαὶ τῆς ἐπαρχίας Κονίτης φέρονται περιφραστικῶς ἢ μονολεκτικῶς.

Α'. Τῶν περιφραστικῶν τοπωνυμιῶν (πρβλ. καὶ παρ' ἀρχαίοις: *Κυνὸς Κεφαλαί*, *Ἑλλης Πόντος*, *Κυνὸς Σῆμα* κ. ἄ.), παρατηροῦμεν πέντε περιπτώσεις.

1. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τίθεται τὸ κτῆμα ἢ τὸ εἶδος ἐν γένει τοῦ κτήματος ἢ τοῦ κτίσματος μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος ἢ τοῦ κτίτορος, π. χ. *Ἀλώνι τοῦ Φλώρον*, *Ἀμπέλι τοῦ Βέη*, *Βρύση τοῦ Γεωργάκη*, *Γεφύρι τοῦ Φυλάχη*.

2. Εἰς τὴν δευτέραν ἔχομεν τὸ εἶδος τῆς θέσεως μετὰ ἐπιθέτου παραγομένου ἐκ τοῦ ἰδιοκτῆτου: *Γκοῦβες Τσαγκάδικες* (ἐκ τοῦ Τσάγκα).

3. Εἰς τὴν τρίτην παρατηρεῖται ὅτι μετὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ τοῦ δηλοῦντος τὴν θέσιν συνάπτεται ἐπίθετον προσδιορίζον ἀκριβέστερον τὸ πρῶτον: *Βότσια Σηρικὰ*, *Βρύση Μεγάλη* κ. λ.

4. Κατὰ τὴν τετάρτην περίπτωσιν τίθεται τὸ οὐσιαστικὸν τὸ δηλοῦν τὴν τοποθεσίαν μετὰ τοπικοῦ ἐπιρρήματος κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς ὁμοίαν τοπωνυμίαν εἰς ἄλλην θέσιν ἀναφερομένην. Οὕτως ἔχομεν τὰς τοπωνυμίας: *Ἀλώνια Ἐπάνω καὶ Κάτω*, *Ἐπάνω καὶ Κάτω Ἀμπέλια*, *Ἐπάνω καὶ Κάτω Κρυόνερο*, *Ἐπάνω καὶ Κάτω Μαχαλᾶς* καὶ ἄλλας.

5. Εἰς τὴν τελευταίαν συναντῶμεν κυρίως ὀνόματα πηγῶν ἢ κτισμάτων γενικῶς μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς τοποθεσίας, ὅπου τὸ κτίσμα κεῖται εἴτε κατὰ αἰτιατικὴν εἴτε κατὰ γενικήν: *Βρύση στὰ Βρομονέρια*, *Βρύση τῆς Σκάλας* κ. ἄ.

Β'. Τὸ δεύτερον εἶδος τῶν τοπωνυμιῶν, τὸ καὶ συνηθέστερον, εἶναι αἱ μονολεκτικά.

Αὗται λήγουν εἰς:

-ᾶδες: *Γκοψινᾶδες*, *Λιντᾶδες*. Αὕτη εἶναι κατάληξις κυρίως τῶν κυρίων ὀνομάτων εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν (*Γκοψίνας*, *Λίντιος*).

-άδικο: *Βουράδικο* (ἐκ τοῦ Βούρης), *Γκασιάδικο* (Γκάσιος), *Μαλακάδικα*, *Μπαϊλάδικο* κ. ἄ.

-αῖκο: *Γιωταῖικο* (ἐκ τοῦ ἐπωνύμου Γιώτης), *Ἰσιαῖκο* (ἐκ τοῦ ἐπιθέτου Ἰσιος), *Νικισαῖκα* κ. ἄ.

-άκι, ἄκι καὶ ἄκια: *Ἀλωνάκι*, *Γιαννάκις*, *Γιαννάκια*, *Μαραντάκια*, *Μπογδαράκι*.

1) Ὁ περιφραστικὸς αὗτος τρόπος τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τοπωνυμιῶν εἶναι συνήθης καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος: εἰς Ἰαπωνασίδα (βλ. Κάλια), εἰς Κρήτην (*Χατζιδάκι* Τοπωνυμ. Μύρθω σ. 7) καὶ ἄλλαχοῦ.

- άγη: *Βυζίστρανη, Στράτσανη.*
 -άνικο: *Γερασάνικο* (ἐκ τοῦ ἐπωνύμου Γεράση).
 -άρα: *Μακρυνάρα.*
 -άρι: *Μακελάρι.*
 -ᾶτες: *Γκουβρᾶτες* (ἐκ τοῦ Γκουῖβρος), *Τσουτσουρᾶτες* (ἐκ τοῦ Τσούτσουρας).
 -άτικος: *Μουρατάτικος, Ψωμάτικο, κ. ἄ.*
 -εβο: *Ζέλεβο.*
 -έλι: *Ἄρσέλια* ἀπὸ τὸ Ἄρσα.
 -ῆδες καὶ ἠδες: *Βαρλαμῆδες, Μπούκηδες, κ. ἄ.*
 -ιάδι: *Ἰαιάδι ἢ Σιάδι.*
 -ίκι: *Δραγατίκι.*
 -ικος: *Δαιμονική, Καλογηρικό.* Τῆς αὐτῆς προελεύσεως εἶναι καὶ ἡ ὑποκοριστικὴ κουτσοβλαχικὴ κατάληξις -ίκου: *Γκορτσίκου* (=μικρὰ Γκορτσιὰ) κ. λ.
 -ιμος: *Ἀναλήψιμο* (ἐκ τοῦ Ἀνάληψις).
 -ινός: *Τερματινός, Μολιστινό, Πλαγινῆ κ. λ.*
 -ίστρα¹⁾: *Ἀλατίστρα, Βουλίστρα, Ζυγαλίστρα, Κανναβίστρες κ. λ.*
 -ιστα: *Βόριστα* (ἐκ τοῦ Βορός), *Ζέλιστα, Μόλιστα.*
 -ίτικος: *Ἀλωνίτικος, Καλυβίτικος.*
 -ίτσα: *Βασιλίτσα, Γκουσταρίτσα, Μποροβίτσα, Γκριμπαβίτσα, Γλυσιτσα, Καμενίτσα κ. ἄ.*
 -οβον: *Μέτσοβον, Μπόκοβον κ. ἄ.*
 -ούλας: *Γεωργούλας* (ἐκ τοῦ Γεώργιος).
 -ούλης -ούλα -ούλι: *Γαβραούλης* (ἐκ τοῦ Γάβρος), *Βρυσούλα, Καντικούλι* (ἐκ τοῦ Κάντικον), *Χωραφούλι* (ἐκ τοῦ χωράφι) κ. ἄ.
 -ούρα: *Γκρεμούρα* (ἐκ τοῦ Γκρεμός) κ. λ.
 -ούσης: *Γιαννούσης* (ἐκ τοῦ Γιάννος).
 -πουλον, -πούλα: *Βαρκόπουλον, Μαροπούλες, Μοναστηρόπουλο, Μποτικόπουλο, Χαρόπουλο, Καμπόπουλον.*

Πολλὰ ἐκ τῶν μονολεκτικῶν τοπωνυμιῶν εἶναι λέξεις σύνθετοι: *Ἄλεπότρυπα, Ἄλεποκούμασο, Ἀρκουδάλωνα, Ἀρκουδόπειτρα, Ἀρλάγκαθα, Ἀρκουδοπήγαδον, Ἀσημοπήγαδον, Βλαδόδρομος, Βλαχόστρατα, Βορτόπια, Γαῖδουροχώραφα, Γελαδόραχη, Γελαδονομή, Γερακοφωλιά, Γερογιάννης, Γιαννουβόντα, Γουμαροκόκκαλο, Ἡλιοτόπια, Λιθοσώρια, Μαντριράχη, Μαραντοβούνι, Μολισσόπειτρα, Νερόφραζα, Ἀσπρολίθαρο, Ἀσπρόπετρες, Ἀσπροχόρτι, Βαθύλακκος, Γλυκονέρι, Μακρύκαμπος, Μεσολάκκια, Χοντροβούνι, Ψηλομάντρι κ. ἄ. Ἐξωνέρια κ. οὐ. κ.*

Περὶ τὸν νὰ λεχθῆ ὅτι αἱ τοπωνυμῖαι ὑφίστανται εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ὅλας τὰς φωνητικὰς ἀλλοιώσεις, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὰ τοπικὰ ἰδιώματα.

¹⁾ Ὁ τύπος οὗτος εἶναι περιληπτικὸς εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν.

Βιβλιογραφία

Καταγράφω τὰ κυριώτερα βοηθήματα μὲ συντομίας, ὧν ἔκαμον χρῆσιν εἰς τὸ τοπωνυμικόν.

Ἄβελ Ὁθ., Ἡ μέχρι Φιλίππου ἀρχαία ἱστορία τῆς Μακεδονίας, μετ. Μαργ. Δήμιτσα, ἐν Λειψίᾳ 1860=Ἄβελ.

Ἀμάντου Κ., Suff. neugr. Orts.=Ἀμάντου.

Ἀναγνωστοπούλου Κ., Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠπειρωτικῶν τοπωνυμίων (εἰς Ἡπειρ. Χρονικὰ Α' 1926 = Ἀναγνωστοπούλου.

Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1835.

Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ, ἐν Ἀθήναις 1895.

Βασιλειάδου Δ., Ἡπειρωτικὸς Ἀστὴρ (εἰκονογραφημένον ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1904, ἐν Ἀθήναις)=Βασιλειάδου.

Dieterich, Sprache und Volksüberlieferung d.südl. Sporaden.

Καψάλη Γ., Λαογραφικὰ ἐκ Βέρμπιανης (Λαογραφία τ. Δ' σ. 403—413)=Καψάλη.

Κόλια Τ. Γ., Τοπωνυμικὸν τοῦ δήμου Δωριέων Παρνασσίδος (Ἀθηνᾶ τ. ΜΔ' 1933, σ. 107-152)=Κόλια.

Κόνιτσα, Ἑβδομαδιαία ἔφημερίς, ἐν Κονίτση, ἔτος Α' 1915 (εἰς φύλλα τῆς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Μυστακίδης περὶ Κολονίας καὶ Κονίτσης).

Κοραῆ, Ἄτακτα, Παρίσιοι, 1828-1835.

Δαμπρίδου Ἰ., Ἡπειρωτικὰ μελετήματα, Α'-Γ', Ἀθῆναι, 1887-1890.

Δουκοπούλου Δ., Ποιμενικὰ τῆς Ῥούμελης, Ἀθῆναι, 1930=Δουκοπούλου.

Manzour Ibrahim efendî, Mémoires sur la Grèce et l'Albanie, pendant le gouvernement d'Ali Pacha, Paris, 1827.

Μενάρδου Σ., Τοπωνυμικὸν Μυκόνου (Ἐπετηρὶς βυζαντ. σπουδῶν, 1930, σ. 240-252).

Μενάρδου Σ., Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου (εἰς Ἀθηνᾶ ΙΗ' σ. 315-421).

Meyer G., Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache, Strassburg, 1891.

Meyer G., Neugriechische Studien, Wien, 1894 κ. ἑξ.

Νικολαΐδου Κ., Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις, 1909.

Murmu G., Rumänische Lehnwörter im neugriechischen, München, 1902.

Νουχάκη Ἰω., Ἑλληνικὴ χωρογραφία, Ἀθῆναι, 1901.

Παπασπύρου Παν., Λαογραφικὴ συλλογὴ («Ἡπειρωτ. Χρονικά» ἔτ. Δ', σ. 157-175).

Πολίτου Ν., Τοπωνυμικά (Λαογραφία τ. Δ', Ε' καὶ Σος).

Σαρρῆ Ἰω., Τὰ τοπωνύμια τῆς Ἀττικῆς («Ἀθηναῖ» τ. Μ', σ. 117-160).

Σούλη Χρ., Τοπωνυμικὸν τῶν Χουλιαράδων («Ἡπειρωτ. Χρονικά» τ. Ζ', σ. 216-245).

Σούρλα Εὐρ., Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης («Ἡπειρωτ. Χρονικά» ἔτ. Δ' σ. 195-254).

Σταμούλη Αν., Τοπωνυμικά Θράκης (Θρακικά, τ. Α', σ. 393-402).

Στεργιοπούλου Κ., Περὶ τῶν τοπωνυμιῶν τῆς νοτιοανατολικῆς Ἡπείρου («Ἡπειρωτ. Χρονικά», τ. Γ', σ. 321-331).

Στεργιοπούλου Κ., Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἡπείρου («Ἡπειρωτ. Χρονικά», ἔτ. 1933, σ. 99-140).

Φουρῖκη Π., Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς («Ἀθηναῖ» ΜΑ').

Χατζιδάκι Γ., Μεσαιωνικά καὶ νέα ἑλληνικά, Ἀθῆναι, 1905-1907.

Χατζιδάκι Γ., Τοπωνυμιαὶ τοῦ χωρίου Μύρθιο (Περιοδικὸν δελτίον βιβλιοθήκης κρητικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου ἐν Χανίοις, ἔτ. Α', 1927, σ. 3-7).

Χελδράϊχ-Μηλιαράκη, Δημῶδη ὀνόματα φυτῶν, Ἀθῆναι 1910=
Χελδράϊχ.

Χριστοφορίδου Κωνστ. Λεξικὸν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις, 1904.

* *

A

Ἀβδέλλες, αἶ, σ'τ'ς Ἀδέλλις, τοποθεσία Ζέρμας (B) πέριξ λίμνης ἐχούσης ἀβδέλλας.

Ἀγγουρόκηποι, οἶ, σ'τ'ς Ἀγγουροκήπ'ς, τοποθεσία Ἐξοχῆς, εἰς τοὺς κήπους τῆς ὁποίας ἐκαλλιεργοῦντο ἄγγούρια.

Ἀγκάθι, τό, σι' Ἀγκάθ', τοποθεσία περὶ τὴν ὁμώνυμον πηγὴν Κονίτισης (ΝΔ) ἐκ τῆς ὑπαρχούσης παρὰ τὴν πηγὴν ἀκάνθης.

Πρβλ. *Ἀγκαθιάς* εἰς Σάμον (*Ἀμάντων*, Suff. neogr. Orts. σελ. 30), *Ἀγκάθι* ἐν Παπίγκω (*Ἀναγνωστοπούλου* σελ. 94), *Ἀγκαθιά* ἐν Εὐρυτανίᾳ (*Λουκοπούλου Ποίμεν*, Ροῦμ σελ. 126) καὶ ἐν Παρνασσίδι (*Κόλια* σελ. 110), ἐν Μελισσουργοῖς (*Στεργιοπούλου* 1933 σ. 119).

Ἀγορά, ἦ, σι' ν' Ἀγουρά, τοποθεσία Κονίτισης, ὅπου τὰ καταστήματα.